[1964] 2 ఎస్ సి ఆర్ 145

1963, ఫిబ్రవరి 20

జంగ్ సింగ్

V.

బ్రిజ్ లాల్ తదితరులు.

(బి.పి.సిన్హా, సి.జె., ఎం.హిదయతుల్లా)

మరియు జె.సి.షా జె.జె.)

ముందస్తు-ఖాళీ-కోర్టు ఆదేశాల ప్రకారం కోర్టులో ఒక రూపాయి తక్కువ డిపాజిట్ చేయడం -కక్షిదారుడు బాధపడకూడదు-కోర్టు చట్టం ఎవరికీ హాని చేయకూడదు.

మొదటి ప్రతివాదిపై కొన్ని భూముల అమ్మకానికి ముందస్తు అనుమతి కోరుతూ పిటిషనర్ దావా వేశారు. అప్పీలుదారుకు అనుకూలంగా రాజీ డిక్రీ జారీ చేయబడింది మరియు ఇప్పటికే జమ చేయబడిన రూ.1000/- కంటే తక్కువ రూ.5951/-ను డిపాజిట్ చేయాలని ఆదేశించింది. సకాలంలో డిపాజిట్ చేయకపోతే ఖర్చులతో కూడిన దావాను కొట్టివేయాల్సి ఉంటుంది. మిగిలిన మొత్తాన్ని డిపాజిట్ చేయాలని సబార్డినేట్ జడ్జికి పిటిషనర్ దరఖాస్తు చేసుకున్నాడు. కోర్టు గుమాస్తా డూప్లికేట్ లో చలాన్ తయారు చేసి పిటిషనర్ కు అందజేశారు. చలానాలో రూ.4950/· 4951/-కు బదులుగా పేర్కొన్నారు. ఆ డబ్బును పిటిషనర్ జమ చేశారు. ఆ తర్వాత డిపాజిట్ రూ.1 తక్కువగా ఉందని తేలింది. సబార్డినేట్ జడ్జి అభ్యంతరాన్ని అంగీకరించి, అప్పీలుదారుకు అనుకూలంగా జారీ చేసిన ముందస్తు డిక్రీని రద్దు చేశారు. సబార్డినేట్ జడ్జి ఉత్తర్వులను జిల్లా జడ్జి కొట్టివేశారు. రూ.1/- కంటే తక్కువ మొత్తాన్ని డిపాజిట్ చేయాలని పిటిషనర్ ను ఆదేశించడం ద్వారా కోర్టు, దాని గుమస్తా తప్పు చేశారని, అందువల్ల కోర్టు బాధ్యతను పంచుకున్నంత వరకు పిటిషనర్ ను క్షమించారని పేర్కొంది. జిల్లా జడ్జి నిర్ణయాన్ని హైకోర్టు కొట్టివేయడంతో పిటిషనర్ ప్రత్యేక సెలవుపై ఈ కోర్టుకు వచ్చారు.

జిల్లా జడ్జి నిర్ణయం సరైనదేనని, అప్పీలుదారుడు రూ.1 జమ చేయాలని ఆదేశించింది. ఇది సబార్డినేట్ జడ్జి యొక్క కోర్టు. పిటిషనర్ నిరక్షరాస్యుడు మరియు అతను చేసిన తప్పుకు కోర్టు మరియు దాని అధికారులు ఎక్కువగా సహకరించారు. కక్షిదారుడు అప్రమత్తంగా ఉండాలి, అరుదుగా తీసుకోవాలి అనేది వాస్తవం, కానీ ఒక కక్షిదారుడు కోర్టుకు వెళ్లి దాని సహాయం కోరినప్పుడు, ఒక డిక్రీ కింద ఈ బాధ్యతను అతను ఖచ్చితంగా నెరవేర్చగలడు, సరైన సమాచారం అందించేలా చూడటానికి కక్షిదారుని తన స్వంత పరికరాలకు వదిలివేయకపోతే, కోర్టు బాధ్యత వహిస్తుంది. ఒకవేళ సమాచారాన్ని అందించడంలో కోర్టు తప్పు చేసినట్లయితే, అది పూర్తిగా ఆగిపోనప్పటికీ, కక్షిదారు యొక్క బాధ్యతను కనీసం కోర్టు కూడా పంచుకుంటుంది. ఒకవేళ కక్షిదారుడు ఆ సమాచారంపై నమ్మకంతో వ్యవహరిస్తే, అది చేసిన తప్పుకు కోర్టు అతన్ని బాధ్యులను చేయదు. కోర్టు యొక్క ఏ చర్య కూడా కక్షిదారునికి హాని కలిగించరాదు మరియు కోర్టు చేసిన పొరపాటు వల్ల ఒక వ్యక్తికి హాని జరిగితే, అతను ఆక్రమించిన స్థానానికి తిరిగి పొందాలని, కానీ ఆ తప్పుకు కోర్టుల యొక్క పరిమిత కర్తవ్యం.

సివిల్ అప్పీలేట్ పరిధి: సివిల్ అప్పీల్ నెంబరు 687 ఆఫ్ 1962.

చండీగఢ్ లోని పంజాబ్ హైకోర్టు 1961 డిసెంబర్ 1 న ఇచ్చిన తీర్పు, డిక్రీ నుంచి స్పెషల్ లీవ్ ద్వారా అప్పీల్ చేసి 1960 రెండో అప్పీల్ నెంబరు 586 లో అప్పీల్ చేశారు.

పిటిషనర్ తరఫున కె.ఎల్.మెహతా.

2 నుంచి 6 వరకు ప్రతివాదులకు కేవల్ గోసుయిన్, కేకే జైన్, పీసీ ఖన్నా.

1963, ఫిబ్రవరి 20. హైకోర్టు ఇచ్చిన తీర్పులో..

హిదయతుల్లా జె. - ఈ కోర్టు యొక్క ప్రత్యేక సెలవుతో ఈ అప్పీలు పిటిషనర్ జంగ్ సింగ్ కు అనుకూలంగా జారీ చేయబడిన ముందస్తు డిక్రీని అమలు చేయడం నుండి ఉద్భవించింది. అప్పీల్ కింద ఇచ్చిన ఉత్తర్వుల ప్రకారం జంగ్ సింగ్ తనకు అనుమతించిన గడువులోగా డిక్రీ నిర్దేశించిన విధంగా పూర్తి మొత్తాన్ని జమ చేయలేదని, అందువల్ల ముందస్తు ఖాళీ కోసం అతని దావాను కొట్టివేయాలని ఆదేశించాలని, అలాగే అతను ఉరిశిక్షను కోరగల డిక్రీ లేనందున దాని నుండి ఉత్పన్నమయ్యే ఇతర చర్యలను కూడా ఆదేశించాలని హైకోర్టు పేర్కొంది.

ఈ కేసులో నిజానిజాలు సింపుల్ గా ఉన్నాయి. సిర్సాలోని సబ్ జడ్జి 1 వ తరగతి కోర్టులో మొదటి ప్రతివాది (విక్రేత), భోలా సింగ్ రెండవ ప్రతివాది (వెండియర్)పై కొన్ని భూముల అమ్మకానికి ముందస్తు అనుమతి కోరుతూ జంగ్ సింగ్ దావా దాఖలు చేశారు. 1957 అక్టోబరు 25 న జంగ్ సింగ్ కు అనుకూలంగా రాజీ ఉత్తర్వు జారీ చేయబడింది మరియు 1958 మే 1 నాటికి అతను అప్పటికే జమ చేసిన రూ.1000 కంటే తక్కువ రూ.5951 డిపాజిట్ చేయాలని ఆదేశించింది. సకాలంలో డిపాజిట్ చేయడంలో విఫలమైతే అతని దావాను ఖర్చులతో కొట్టివేయాలని డిక్రీ ఆదేశించింది. 1958 జనవరి 6 న జంగ్ సింగ్ సిర్సా సబ్ జడ్జికి డిక్రీ మొత్తంలో మిగిలిన మొత్తాన్ని డిపాజిట్ చేయాలని దరఖాస్తు చేసుకున్నాడు. అమలు చేసే కోర్టు క్లర్క్ డూప్లికేట్ లో చలానాను తయారు చేసి దరఖాస్తుతో సహా జంగ్ సింగ్ కు అందజేశాడు, తద్వారా ఆ మొత్తాన్ని బ్యాంకులో జమ చేయవచ్చు. చలానాలో (దరఖాస్తుపై జారీ చేసిన ఉత్తర్వుల్లో రూ.4951 కు బదులు రూ.4950 అని పేర్కొన్నారు. జంగ్ సింగ్ చలానా, అప్లికేషన్ తీసుకుని అదే రోజు తప్పుడు బ్యాలెన్స్ డిపాజిట్ చేసి బ్యాంకు నుంచి అక్నాలెడ్జ్ మెంట్ గా చలాన్ కాపీని అందుకున్నాడు.

1958 మేలో ఆ భూమిని స్వాధీనం చేసుకునేందుకు దరఖాస్తు చేసుకుని ఆర్డర్ పొందారు. మొత్తం మొత్తాన్ని కోర్టులో జమ చేసినట్లు నాయబ్ నజీర్ నివేదించారు. ఆ తర్వాత భోలా సింగ్ 1958 మే 25 న డిపాజిట్ లో ఉన్న మొత్తాన్ని తనకు చెల్లించాలని కోర్టుకు దరఖాస్తు చేయగా, జంగ్ సింగ్ సరైన మొత్తాన్ని జమ చేయలేదని, డిపాజిట్ ఒక రూపాయి తక్కువగా ఉందని ఆ దరఖాస్తుపై నాయబ్ నజీర్ నివేదించారు. జంగ్ సింగ్ దావాను కొట్టివేయాలని, జంగ్ సింగ్ కు అనుకూలంగా ఇచ్చిన అన్ని ఉత్తర్వులను వెనక్కి తీసుకోవాలని భోలా సింగ్ సుప్రీంకోర్టును ఆశ్రయించాడు. ప్రీ-ఎంప్షన్ కేసుల్లో ధర చెల్లించడానికి డిక్రీ నిర్దేశించిన సమయాన్ని పొడిగించే అధికారం కోర్టుకు లేదని, సరైన మొత్తాన్ని జమ చేయడంలో విఫలమైనందుకు ప్రీఎంప్టర్ డిక్రీ కింద దావాను కొట్టివేశారని పేర్కొంటూ సిర్సా సబ్ జడ్జి భోలా సింగ్ దరఖాస్తును అంగీకరించారు. జంగ్ సింగ్ కు అనుకూలంగా గతంలో తాను జారీ చేసిన ఉత్తర్వులను ఉపసంహరించుకోవాలని, పొలాలను ప్రత్యర్థి పార్టీకి తిరిగి అప్పగించాలని ఆదేశించారు.

ఆ ఉత్తర్వులపై జంగ్ సింగ్ అప్పీల్ చేశారు. ఉరిశిక్ష క్లర్క్, రెవెన్యూ అకౌంటెంట్, ట్రెజరీ కార్యాలయం, జంగ్ సింగ్ సాక్ష్యాలను జిల్లా జడ్జి నమోదు చేశారు. భోలా సింగ్ ను కూడా ఆయన పరీక్షించారు. కేసు రాజీ పడిన రోజు, డిక్రీ జారీ చేసిన రోజున జంగ్ సింగ్ అక్కడ లేడని, కచ్చితమైన డెక్రిటల్ మొత్తం తెలియదని కేసు రికార్డులు చెబుతున్నాయని జిల్లా జడ్జి పేర్కొన్నారు. సమయపాలన పాటించడం, డిపాజిట్ చేసే ముందు ఖచ్చితమైన మొత్తాన్ని తెలుసుకోవడం జంగ్ సింగ్ విధి అని జిల్లా జడ్జి భావించారు. అయితే జంగ్ సింగ్ డిపాజిట్ చేయాలని కోరుతూ పిటిషన్ తో సుప్రీంకోర్టును ఆశ్రయించడం, ఒక రూపాయి కంటే తక్కువ మొత్తాన్ని జమ చేయాలని ఆదేశించడం ద్వారా కోర్టు, దాని గుమాస్తా తప్పు చేశారని, ఆ బాధ్యతను కోర్టు పంచుకున్నంత వరకు జంగ్ సింగ్ ను క్షమించారని ఆయన అభిప్రాయపడ్డారు. విద్యావంతులైన జిల్లా. అందువల్ల ఇది జంగ్ సింగ్ కు ఉపశమనం కలిగించే కేసు అని, కోర్టు చట్టం ద్వారా జంగ్ సింగ్ పూర్తి మొత్తాన్ని జమ చేయకుండా నిరోధించారని న్యాయమూర్తి నిర్ధారణకు వచ్చారు. "ఈ విధంగా చేసిన టిఎల్ 1 ఇ డిపాజిట్ డిక్రీ నిబంధనలకు అనుగుణంగా ఉంది" అని ఆయన తేల్చారు. ఈ వ్యాజ్యాన్ని కొట్టివేస్తూ సిర్సా సబ్ జడ్జి ఇచ్చిన ఉత్తర్వులను కొట్టివేశారు.

భోలా సింగ్ హైకోర్టును ఆశ్రయించారు. ఈ అప్పీలును విచారించిన ఒక తెలివైన సింగిల్ జడ్జి, జారీ చేసిన డిక్రీని

పాటించలేదని, చట్టం ప్రకారం ముందస్తు కేసుల్లో చెల్లింపు లేదా డిక్రీ మొత్తాన్ని కోర్టు పొడిగించడానికి వీల్లేదని అభిప్రాయపడ్డారు. కోర్టు చర్య వల్లనే షార్ట్ డిపాజిట్ అయిందన్న వాదనకు సాక్ష్యాధారాలు లేవని ఆయన అభిప్రాయపడ్డారు. అందుకనుగుణంగా జిల్లా జడ్జి నిర్ణయాన్ని పక్కనపెట్టి సిర్సా సబ్ జడ్జి నిర్ణయాన్ని పునరుద్ధరించారు.

ఈ కేసుకు సంబంధించిన వాస్తవాలు దాదాపుగా తమంతట తామే చెప్పుకుంటున్నాయి. దరఖాస్తు కోసం గాలించగా రూ.4950 డిపాజిట్ చేయాలని హైకోర్టు ఆదేశాలు జారీ చేసింది. జిల్లా జడ్జి కేసును ఒకటి కంటే ఎక్కువసార్లు వాయిదా వేసినప్పటికీ ఆ దరఖాస్తు ఆచూకీ లభించలేదు. అయితే, ఈ కేసులో చలాన్ ను కోర్టు ఆదేశాల మేరకే తయారు చేశామని, కోర్టు రూపొందించిన డూప్లికేట్ చలాన్ తో పాటు బ్యాంకుకు సమర్పించిన చలాన్ ను కూడా సమర్పించారని, అవి తక్కువ మొత్తాన్ని చూపిస్తాయని స్పష్టమవుతోంది. ఈ చలాన్ ను ఎగ్జిక్యూషన్ క్లర్క్ తయారు చేశాడని, జంగ్ సింగ్ నిరక్షరాస్యుడనేది కూడా ఒప్పుకున్న వాస్తవమేనన్నారు. ఎగ్జిక్యూషన్ క్లర్క్ సాధారణంగా అనుసరించే విధానానికి సాక్ష్యం చెప్పాడు మరియు మొదట డిపాజిట్ లో ఉన్న మొత్తం గురించి అహ్మెద్ ద్వారా నివేదిక ఉందని, తరువాత చలాన్ తయారు చేయడానికి ముందు దరఖాస్తుపై కోర్టు ఒక ఉత్తర్వు ఇస్తుందని ఆయన ఎత్తిచూపారు. అందువల్ల ఏదైనా పొరపాటు జరిగితే కోర్టు, దాని అధికారులు ఎక్కువగా సహకరించారని స్పష్టమవుతోంది. ఒక కక్షిదారుడు అప్రమత్తంగా ఉండి జాగ్రత్త వహించాలి అనడంలో సందేహం లేదు, కానీ ఒక కక్షిదారుడు కోర్టుకు వెళ్లి కోర్టు సహాయం కోరినప్పుడు, ఒక డిక్రీ కింద తన బాధ్యతలను అతను ఖచ్చితంగా నెరవేర్చగలడు, అది కక్షిదారుడిని తన స్వంత పరికరాలకు వదిలివేయకపోతే, అది కోర్టు బాధ్యత. సరైన సమాచారం అందేలా చూసుకోవాలి. సమాచారాన్ని అందించడంలో కోర్టు తప్పు చేస్తే, అది పూర్తిగా ఆగిపోనప్పటికీ, కనీసం కక్షిదారు యొక్క బాధ్యతను కోర్టు పంచుకుంటుంది. ఒకవేళ కక్షిదారుడు ఆ సమాచారంపై నమ్మకంతో వ్యవహరిస్తే, అది చేసిన తప్పుకు న్యాయస్థానాలు అతన్ని బాధ్యులను చేయలేవు. కోర్టుల మార్గదర్శకత్వంలో ఏ చట్టమూ కక్షిదారుడికి హాని కలిగించరాదనే సూత్రం మరొకటి లేదు. కోర్టు చేసిన పొరపాటు వల్ల ఒక వ్యక్తికి హాని జరిగితే, ఆ తప్పిదానికి అతను ఆక్రమించిన స్థానానికి తిరిగి వచ్చేలా చూడటం న్యాయస్థానాల విధి. ఈ మాగ్జిమ్ లో సముచితంగా సంక్షిప్తీకరించబడింది:

" యాక్టస్ క్యూరీ నెమినెమ్ గ్రావాబిట్". ప్రస్తుత కేసులో డిక్రీ యొక్క సర్టిఫైడ్ కాపీని పొందిన తరువాత డిపాజిట్ చేయాలని కోర్టు జంగ్ సింగ్ ను ఆదేశించి ఉండవచ్చు, తద్వారా సరైన మొత్తాన్ని కనుగొని సరైన డిపాజిట్ చేసే బాధ్యతను అతనికి వదిలివేయవచ్చు. కోర్టు అలా చేయలేదు. మరోవైపు హైకోర్టు ఉత్తర్వులు జారీ చేసి తన క్లర్క్ ద్వారా జమ చేయాల్సిన మొత్తాన్ని చూపిస్తూ చలానా తయారు చేసింది. జంగ్ సింగ్ ఆ ఉత్తర్వులో ఆదేశాలను అమలు చేయడంతో పాటు చలాన్ లో కూడా ఆ లేఖను పొందుపరిచారు. ఈ విధంగా కోర్టు చేసిన తప్పును కోర్టు సరిదిద్దాలి మరియు జంగ్ సింగ్ పై నిందను మోపడం ద్వారా దానిని సరిదిద్దలేము. జంగ్ సింగ్ కూడా పాక్షికంగా నిర్లక్ష్యంగా వ్యవహరించినందున తన దావాను కొట్టివేయడం తప్పుకు కోర్టు తన బాధ్యత నుండి విముక్తి చేయదు. జంగ్ సింగ్ కోర్టు, దాని అధికారులపై ఆధారపడి వారి ఆదేశాలకు అనుగుణంగా వ్యవహరించాలని భావించారు. అతను వెంటనే మరియు పూర్తిగా అలా చేశాడని చాలా స్పష్టంగా ఉంది. అందువల్ల, కోర్టు చర్య ద్వారా ప్రేరేపించబడిన తప్పుడు సంక్షిప్తత అతని మనస్సులో ఉంది, అతను చెల్లించాల్సినదంతా చలాన్లో నిజంగా చెప్పబడింది మరియు ఈ తప్పుకు కోర్టు పూర్తి బాధ్యత వహించాలి మరియు జంగ్ సింగ్ దావాను కొట్టివేయాలని ఆదేశించడానికి ముందు కోర్టు ఈ తప్పును సరిదిద్దాలి. హైకోర్టు సింగిల్ జడ్జి ఈ కేసును కాలపరిమితి పొడిగింపుగా భావించారు. జంగ్ సింగ్ దాఖలు చేసిన దరఖాస్తులో ఎలాంటి మొత్తాన్ని పేర్కొనలేదని, కేవలం రూ.4950 మాత్రమే బకాయి ఉందని కార్యాలయం నివేదించిందని జిల్లా జడ్జి ఇచ్చిన తీర్పును ఆయన తిప్పికొట్టారు. చదువుకున్న సింగిల్ జడ్జి అక్కడ తన అధికార పరిధిని అతిక్రమించాడు. ఒకసారి జిల్లా జడ్జి కనుగొన్నదాన్ని అంగీకరించి, జంగ్ సింగ్ మరియు ఉరిశిక్ష క్లర్క్ ఇచ్చిన సాక్ష్యాల ఆధారంగా ముందుకు సాగిన తర్వాత, జంగ్ సింగ్ కోర్టు ఆదేశించినదానిపై ఆధారపడి ఉన్నాడని మరియు

ఏవైనా పొరపాట్లు ఉంటే, అది గణనీయంగా కోర్టు యొక్క నిర్మాణం అని మాత్రమే నిర్ధారణకు రాగలమని చాలా స్పష్టంగా ఉంది. ఈ పరిస్థితులలో, కోర్టు యొక్క చర్య ఎవరికీ హాని కలిగించకూడదనే బాగా ఆమోదించబడిన సూత్రాన్ని అనుసరించి, జిల్లా. సిర్సా సబ్ జడ్జి నిర్ణయాన్ని న్యాయమూర్తి తిప్పికొట్టడం సరైనదే. అయితే జిల్లా జడ్జి మాత్రం ఆ డిక్రీని సక్రమంగా పాటించారని చెప్పడం పొరపాటే. జిల్లా జడ్జి ఆదేశించాల్సిన రూ.1 జమ చేయడం ద్వారా మాత్రమే ఆ డిక్రీని పూర్తిగా పాటించవచ్చు. మా అభిప్రాయం ప్రకారం హైకోర్టు సింగిల్ జడ్జి నిర్ణయాన్ని పక్కన పెట్టాలి. కోర్టు చేసిన తప్పును సరిదిద్దుకోవాలి. కోర్టు తప్పు చేసినప్పుడు కేసు తిరిగి ఆ దశకు వెళ్లాలి మరియు భోలా సింగ్ కు చెల్లించడానికి అదనపు రూపాయిని జమ చేయమని పిటిషనర్ ను ఆదేశించాలి. మేము నిర్దేశించిన గడువులోగా అతను డిపాజిట్ చేయడంలో విఫలమైతే అతని దావాను కొట్టివేయవచ్చు కాని ముందు కాదు. ఏదేమైనా, ముందస్తు ఖాళీ కోసం ఒక డిక్రీని జారీ చేసిన తరువాత కోర్టు డెక్రెటల్ మొత్తాన్ని డిపాజిట్ చేయడానికి మొదట నిర్ణయించిన సమయాన్ని పొడిగించగలదా అనే ప్రశ్నను మేము నిర్ణయించడం లేదని మేము ఎత్తి చూపవచ్చు. అనే ప్రశ్న ఇక్కడ ఉత్పన్నం కాదు. కోర్టు చేసిన తప్పిదాన్ని సరిదిద్దాల్సిన దృష్ట్యా 1958 జనవరి 6 న కోర్టు చేసిన తప్పిదాన్ని సరిదిద్దే బాధ్యతను పార్టీలకు అప్పగిస్తున్నారు.

అందువల్ల అప్పీలుకు అనుమతి ఉంది. రికార్డు అందిన తేదీ నుంచి నెల రోజుల్లోగా రూ.1 ను సిర్సా సబ్ జడ్జి కోర్టులో డిపాజిట్ చేయాలని పిటిషనర్ ను ఆదేశించింది. ఈ కేసు యొక్క ప్రత్యేక పరిస్థితుల దృష్ట్యా మొత్తం ఖర్చుల గురించి ఎటువంటి ఉత్తర్వులు ఉండవు.

అప్పీల్ అనుమతించబడింది.